

DR. HÁGER TAMÁS*

A terhelti figyelmeztetés és joghatásai a vádlott kihallgatásakor az elsőfokú bírósági tárgyaláson az új büntetőeljárás törvény rendelkezései alapján (Eljárási szabálysértésből eredő részbeni megalapozatlanság)

„Accusare nemo se debet nisi coram Deo”
(Senki sem köteles magát vádolni, kivéve Isten színe előtt)¹

1. Bevezetés

A magyar büntető eljárásjog az évtized végéhez közeledve jelentős mérföldkőhöz érkezett. Az Országgyűlés 2017. június 13. napján fogadta el a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (továbbiakban: új Be.),² mely a 867. § rendelkezése szerint 2018. július 1-jén lép hatályba. Az új törvény döntően megtartja a magyar büntetőper kardinális jogintézményeit, hasonlóan az 1998. évi XIX. törvényhez (továbbiakban: hatályos Be.). Emellett azonban koncepcionális, érdemi változásokat is tapasztalhatunk. A reformok célja a törvény preambulumban is megfogalmazottak szerint többek között a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülésének biztosítása, a hatékony és észszerű határidőn belül lefolytatott büntetőeljárás megteremtése, szem előtt tartva az igazság megállapításának

igényét is. Az új Be. hangsúlyosabbá teszi a terhelti beismerésnek a konzekvenciáit és törekszik az eljárási feladatok (különösen a vádlói és ítélkezési funkciók) fokozottabb elválasztására.³ A büntetőeljárás egyik fontos bizonyítékforrása a terhelt vallomása, mely főszabályként a tárgyaláson válik a közvetlenség útján megismerhetővé a bíró számára. Tanulmányomban az elsőfokú bírósági tárgyaláson a vádlott kihallgatása során elsődlegesen a terhelti figyelmeztetést elemzem az új Be. rendelkezéseinek tükrében, vizsgálva e személyi bizonyítás szabályosságát és az eljárási szabálysértések hatását a tényállás megalapozottságára. A dogmatikai megközelítés mellett hangsúlyt kapnak a gyakorlati kérdések is, mert az új Be. alkalmazása a letisztult, koherens és jól nyomon követhető szabályozás ellenére felvet jogértelme-

zési kérdéseket. A perviteli, gyakorlati kérdések megvilágítására azért merek vállalkozni, mert másodfokú és harmadfokú bíróként munkámban folyamatosan találkozom olyan eljárásjogi problémákkal, melyek megoldást igényelnek, s várhatóan az új Be. alkalmazása során is találkozhatunk majd megoldásra váró eljárási helyzetekkel. A törvények ugyanis minden részletkérdést nem szabályozhatnak, és bár a büntetőeljárás szigorú, eltérést nem engedő szabályrendszer, a jogalkalmazásnak sokszor – a jogtudomány reflexiókat is szem előtt tartva – az alkalmazott norma mélyreható értelmezésével kell döntenie alaki kérdésekben is. A még a hatályba sem lépett új Be.-nek értelemszerűen nem lehet még gyakorlata s a jogtudomány sem vizsgálhatta részletesen az új jogintézményeket, de a hatályos Be. gyakorlatára és a korábbi jogirodalom eredményeire támaszkodva az új törvény normavilágát megismerve már megfogalmazhatók érdemi észrevételek.

A tanulmány célja egyrészt az új törvény perrendi változásainak bemutatása, másfelől azon *feltevés igazolása*, hogy a terhelti figyelmeztetéssel kapcsolatos súlyos eljárási szabálysértések bizonyos esetekben az ítéleti tényállást megalapozatlanná tehetik.

* A Debreceni Ítéltábla bírója, egyetemi óraadó (Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszék).

¹ Nótári Tamás: *Jogi regulák és szentenciák latinul és magyarul*, Lectum Kiadó, Szeged, 2013, 12.

² A törvényt 2017. június 26. napján hirdették ki.

³ Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog Harmadik, Aktualizált Kiadás, Az új, 2017. évi büntetőeljárás törvény tankönyve*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2017, 44.

2. A terhelt vallomása mint fontos bizonyítékforrás a büntetőperben

Amint utaltam rá, a terhelt vallomásából igen fontos bizonyíték származik, akár tagadó tartalmú a vallomás, feltételezve, hogy a terhelt nem elkövetője a bűncselekménynek, akár beismerő jellegű, feltéve, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt.⁴ A terhelti vallomásból eredő bizonyíték különös súlya miatt az eljárási szabályok pontos betartása a nyomozás és a bírósági eljárás során is alapvető követelmény.⁵ A hallgatási jogra vonatkozó szabályok megsértése esetén – az új Be. 185. § (4) bekezdés a)–b) pontjában írt törvényi kivételektől eltekintve – a terhelt vallomása bizonyítékként nem vehető figyelembe. A terhelti jogok biztosítása ennek megfelelően nem csak az európai standardok által megkívánt, alkotmányos és garanciális követelmény, hanem a pervitel meghatározhatja esetleges súlyos eljárási szabálysértések esetén a tényállás megalapozottságát is. A terhelt vallomása rendszerint közvetlen bizonyíték, mely lehet mentő, avagy terhelő jellegű, akár az érintett terhelt, akár más terhelt viszonylatában. A terhelti vallomás tekintetében utalni kell a bizonyítás alapvetéseinek rendelkezései közül arra, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, a terhelt pedig nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására.⁶ Az új Be. – amint Belovics Ervin és Tóth Mihály – rámutat, a hatályos szabályozáshoz képest nagyobb jelentőséget tulajdonít a terhelti együttműködésnek, közreműködésnek, s különösen a bűnösségre kiterjedő beismerő vallomásnak. Mindez jól nyomon követhető elsősorban a bűnösség beismerését deklaráló és a terheltnek fokozott kedvezmény nyújtására alkalmas egyezség jogintézményeinek szabályaiból.⁷ Emellett a tárgyalás előkészítése során is jelentőséggel bír a terhelt bűnösségre kiterjedő beismerő vallomása, ezen túlmenően a bírósági tárgyaláson hozott ítéletben változatlanul jelentős nyomatékú enyhítő körülmény a beismerő vallomás. A hatályos törvényhez képest az új Be.-ben megnő a terhelti beismerés súlya és jelentősebb jogkövetkezményeket is hordoz. A *Confessio est regina probationum* – a vallomás a bizonyítékok királynője elv – ugyan a bizonyítási eszközök és bizonyítékok egyenrangúsága, az erőssorrend hiánya folytán a modern eljárási törvényekben már nem érvényesül, nem vitatható azonban, hogy a bizonyítás során napjainkban is meghatározó a terhelti

vallomás,⁸ sőt az új Be. rendelkezései alapján jelentősége várhatóan nőni fog.

3. A terhelti figyelmeztetés a vádlott kihallgatása során az elsőfokú büntetőperben

Az elsőfokú bírósági tárgyaláson, hasonlóan a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvényhez, a bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik az új Be. rendelkezései szerint is.⁹ Az új Be. követi az hatályos Be. szabályozását annyiban, hogy a vádlott kihallgatására vonatkozó részletszabályok egyrészt a bizonyítás általános szabályai,¹⁰ másrészt az elsőfokú bírósági tárgyalás normái¹¹ között kerültek elhelyezésre.

A helyes pervitel során ennek megfelelően az új Be. 184. §–186. § rendelkezéseinek az 522–525. § összevetésével és a törvény más-más fejezetében szereplő normák együttes alkalmazásával kell a vádlottat kihallgatni.

A terhelt és egyben a bírósági eljárásban a vádlott kihallgatása több szakaszból áll:

- a személyazonosság tisztázása,
- a figyelmeztetések alkalmazása,
- az érdemi vallomás megtétele.¹²

A terhelt kihallgatása az új Be. 184. § (1) bekezdés értelmében a terhelt személyazonosságának és elérhetőségének megállapításával és ellenőrzésével kezdődik. A Be. 117. § (1) bekezdésében írtak részben bővülnek. Egyrészt a személyazonosság megállapítása mellett külön rögzíti az új Be. az elérhetőség megállapítását és ellenőrzését is.

Az új Be. 184. § (2) bekezdése szerint a személyazonosság megállapítása során a terheltnek nyilatkoznia kell a személyét azonosító és a vele való kapcsolattartást biztosító következő adatokról:

- a) neve, születési neve,
- b) születési helye és ideje,
- c) anyja neve,
- d) állampolgársága,
- e) személyazonosító okmányának száma,
- f) lakcíme, értesítési címe, tényleges tartózkodási helye,
- g) kézbesítési címe, telefonos elérhetősége.

A vádlottnak ezen adatokról nyilatkoznia kell, ez eljárási kötelezettsége, ezen adatokra nézve nem illeti meg a vallomástétel megtagadásának joga, e körben változatlan a szabályozás a Be. rendelkezésével. Új sza-

⁴ Király Tibor: *Büntetőeljárás Jogi* Osiris, 2011, 268.

⁵ Tóth Andrea Noémi – Hágger Tamás: *A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában*, Miskolci Jogi Szemle, 2013/2, 78.

⁶ Új Be. 7. § (1), (2) bekezdés.

⁷ Az új Be. LXV. fejezete taglalja az egyezség a bűnösség beismeréséről jogintézmény szabályait, melynek részletes elemzésétől a tanulmány a területi korlátokra és arra tekintettel eltekint, hogy a vizsgálódás fő területe a terhelt elsőfokú bírósági kihallgatása.

⁸ Hágger Tamás: *A bizonyítás és a terhelti vallomás egyes kérdései*, In: *Tanulmányok a Debreceni Ítéltábla 10 éves évfordulójára* (szerk. Karsainé Szilágyi Andrea – Elek Balázs), Debrecen Ítéltábla, Debrecen, 2016, 160–168.

⁹ Új Be. 522. §

¹⁰ Új Be. XXVIII. Fejezet.

¹¹ Új Be. LXXVIII. Fejezet.

¹² Belovics – Tóth: *i. m.*: 167.

bály azonban, hogy az elérhetőség megállapítása és ellenőrzése során a vádlottnak a tényleges tartózkodási helyéről (és nem csak annak címéről), valamint telefonos elérhetőségéről is nyilatkoznia kell. Az új norma a technika fejlődését, különösen a mobil telefonok elterjedtségét is figyelembe véve kívánja biztosítani a vádlott legmegfelelőbb elérhetőségét, melynek egyik hatékony eszköze a telefonos kapcsolat. Napjaink felnőtt állampolgárai, de már a kiskorúak is egyre nagyobb számban rendelkeznek mobil telefontal, melyet a nap folyamán maguknál tartanak. Úgy gondolom, hogy a terhelt gyors és hatékony elérésének egyik fő biztosítéka lehet a telefonos elérhetőség, ezért az új szabályozás e körben feltétlen támogatást érdemel.

Az új Be. bevezeti a *terhelti figyelmeztetés* fogalmát,¹³ mely a hatályos Be. rendelkezéseitől részben eltér és bővíti a kioktatás tartalmát.

Az új Be. 185. § (1) bekezdése előírja, hogy a személyazonossága ellenőrzése után a terhelttel ismertetni kell a jogait és figyelmeztetni kell arra, hogy

a) nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta;

b) a vallomás megtagadása az eljárás folytatását nem akadályozza, és nem érinti a terhelt kérdezési, észrevételezési és indítványtételi jogát;

c) ha vallomást tesz, bizonyítékként felhasználható, amit mond, illetve rendelkezésre bocsát;

d) más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat, kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet (a továbbiakban együtt: terhelti figyelmeztetés).

Az új Be. 185. § (1) bekezdése első mondatának első fordulata, miszerint „személyazonossága után a terhelttel ismertetni kell a jogait...” értelmezést igényelhet, hogy az általános terhelti jogokra vonatkozik, vagy kizárólag a négy fő elemből álló terhelti figyelmeztetésre. A terhelt jogait az új Be. a VII. Fejezetben, a 39. §-ban rögzíti a kötelezettségek mellett. Egyes jogosultságok a nyomozáshoz kötődnek, míg mások a bírósági eljáráshoz, de vannak olyan jogok, melyek az eljárás egészére nézve relevánsak, mint például a jogorvoslat, vagy a vallomástétel megtagadásának joga. Álláspontom szerint a nyomozással kapcsolatos jogok, mint a gyanúsítás tárgyának megismerése és változásai¹⁴ már értelemszerűen nem vonhatók a tárgyalási terhelti figyelmeztetés körébe. Nem lehet ezen túl figyelmen kívül hagyni, hogy az ügyész és a nyomozó hatóság mellett a bíróság is köteles a terheltet a büntetőeljárásban történő részvételének kezdetekor a jogairól tájékoztatni, ezentúl, ha a terhelt fogva van, akkor az eljáró bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a terheltet a büntetőeljárásban történő rész-

vételének kezdetekor a jogairól írásban is tájékoztatja.¹⁵ Fel kell tennünk a kérdést: a bíróságnak valamilyeni, számos terhelti jogra ki kell-e oktatnia a vádlottat a terhelti figyelmeztetés során, vagy csak a figyelmeztetés négy fő tartalmi elemére, illetve a tárgyaláson gyakorolható perbeli jogaira. A terhelti figyelmeztetés a terheltnek a nyomozás valamint az elsőfokú és a másodfokú bírósági eljárás során történő első kihallgatásakor kell közölni.¹⁶ E szabály kifejezetten a terhelti figyelmeztetést nevesíti. Kérdés, hogy az általános terhelti jogokra kioktatás a terhelti figyelmeztetés részét képezi-e vagy sem, azaz a bíróságnak a tárgyaláson valamilyeni, a Be. statikus részében szabályozott terhelti jogot fel kell-e hívnia a terhelti figyelmeztetés törvényileg precízen szabályozott négy része mellett. A válasz úgy gondolom nemleges. A hatályos eljárási törvény is számos terhelti jogot rögzít, a bíróság ugyanakkor a tárgyaláson a hatályos Be. 117. § (2), (4) bekezdésében írt figyelmeztetés mellett a 289. § (2), (3) bekezdésében írt terhelti jogokra – kérdezési, indítványtételi, észrevételezési jog, valamint a tárgyalás alatt a védővel való értekezés joga – figyelmezteti a vádlottat és a törvény 43. § (2), (3) bekezdésében megfogalmazott jogosultságokat már nem közli. Mindezt jogtudományi reflexió is megerősíti, miszerint az egyesbíró vagy a tanács elnöke a személyazonosság ellenőrzése után a vádlottat az új Be. 185. § (1) bekezdés a)–d) pontjában foglaltakra figyelmezteti.¹⁷ Nem szükséges ezért az új Be. 39. §-ban szabályozott terhelti jogok részletezése és valamilyeni jogosultságra kioktatás a tárgyaláson, mert egyrészt a terheltet e jogokra már korábban kioktatták, másfelől a törvény célja nem lehetett a pervitel bonyolítása, és a vádlotti kihallgatás szabályainak olyan bővítése, mely önmagában hordozza a jogosultságok száma miatt az eljárási szabálysértés lehetőségét. Összegezve, véleményem szerint a személyazonosság megállapítása után – osztva Belovics és Tóth Mihály érveit – konkrétan a vallomás megtagadás jogára, és az azzal kapcsolatos jogokra, következményekre, valamint a hamis vád törvényi következményeire kell figyelmeztetni a vádlottat. Az új Be. 185. § (1) bekezdés a)–c) pontjában foglaltak megfelelnek a hatályos törvény szabályainak. Új elem a törvényszakasz d) pontjában, hogy a más bűncselekménnyel való hamis vádolásának tilalma mellett arra is ki kell oktatni a terheltet (egyben a tárgyaláson, mint vádlottat), hogy kegyeleti jogot nem sérthet hamis tényállítással. E pontban megfogalmazott tilalom a terhelti védekezés egyetlen korlátja, a vádlott tehát szabadon vallhat, akár valótlan tényről állíthat, azonban más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vá-

¹³ A terhelti figyelmeztetés tartalmilag alapvetően megfelel a hatályos Be. 117. § (2) és (4) bekezdésében szabályozott figyelmeztetésnek, formailag azonban új jogintézményről van szó, mely a kardinális jogokra figyelmeztetés fő elemeit öleli fel.

¹⁴ Új Be. 39. § (1) bekezdés a) pont első része.

¹⁵ Új Be. 39. § (4), (5) bekezdés.

¹⁶ Új Be. 185. § (2) bekezdés. E törvényi rendelkezéstől függetlenül azonban, egyetértve Belovics és Tóth Mihály gondolataival, helyesnek látszik a gyakorlat, hogy a gyanú és a vád körének érdemi változásaikor – elsősorban bővülésekor – a hatóság a figyelmeztetést megismétli. Ld. *Belovics – Tóth Mihály i. m.*: 168.

¹⁷ *Belovics – Tóth: i. m.*: 386.

dolhat, és hamis tényállítással kegyeleti jogot nem sérthet.

Nem a terhelti figyelmeztetés része, de a vádlott kihallgatása során ahhoz szorosan kapcsolódik, miszerint az új Be. 523. § (1) bekezdése értelmében az egyesbíró vagy a tanács elnöke a terhelti figyelmeztetésen kívül a vádlottat figyelmezteti arra, hogy a bizonyítási eljárási során a kihallgatottakhoz kérdéseket intézhet, indítványokat és észrevételeket tehet, ha pedig – élve a terhelti figyelmeztetés részeként felhívott hallgatás jogával – nem tesz vallomást, a terheltként tett korábbi vallomásának lényege ismertethető vagy felolvasható. Itt tehát a bírónak a bizonyítás általános szabályairól pillanatok alatt az elsőfokú bírósági tárgyalás dinamikus eljárási normáira kell átváltania, szem előtt tartva az eljárási törvény statikus részének szabályait is. Az új Be. normaszövegének megismerése előtt a hatályos Be.-vel kapcsolatos jogértelmezési problémák alapján az volt a véleményem, hogy a terhelt kihallgatását a törvényben egy helyen kellene szabályozni úgy, hogy valamennyi eljárási szakaszra alkalmazhatók legyenek az általános szabályok. Kétségtelen azonban, hogy a bírósági tárgyalásnak olyan speciális szabályai vannak, melyek nem helyezhetők el a bizonyítás általános rendelkezései között, ezért nem lehet elvárás az új Be.-vel szemben sem, hogy az általános és speciális előírásokat a törvény egy fejezetében rögzítse annak megjegyzésével, hogy az új Be. megítélésem szerint átláthatóbb, letisztultabb és jobban nyomon követhető szabályozásából eredően a bírónak könnyebb lesz a pervezetési feladata.

Amennyiben a vádlott a terhelti figyelmeztetést követően vallomást kíván tenni, az egyesbíró vagy a tanács elnöke kérdést intéz hozzá, hogy a bűnösségét beismeri-e.¹⁸ Az új eljárási törvény a Be.-hez képest álláspontom szerint egyszerűsíti, jobban áttekinthetővé és könnyebben alkalmazhatóvá teszi a vádlott kihallgatására vonatkozó szabályokat. Egyrészt nem különíti el, eltérő eljárásjogi sors kialakulásának lehetőségét is megteremtve a váddal kapcsolatos rövid álláspont kifejtését és e jog nem gyakorlása, vagy a nyilatkozat nem egyértelmű volta esetén a büntetőjogi felelősségre vonatkozó nyilatkozatot, mint a hatályos törvény.¹⁹ E szabályozás számos problémát vetett fel az évek során a gyakorlatban. Lehetséges olyan értelmezés, hogy a vádra való nyilatkozat nem a vallomás része, hanem egy önálló terhelti perjogi aktus, mely bizonyítékot nem szolgáltat és elválnak a bűnösség kérdésében tett nyilatkozattól, melyet feltétlen meg kell előznie a hallgatási jogra történő figyelmeztetésnek. A bírói gyakorlat a törvény alkalmazása során a két nyilatkozatot élesen nem különíti el és a vádlottat a bűnösség, a büntetőjogi felelősség kérdésében nyilatkoztatja a hallgatási jogra figyelmeztetés után.²⁰ E nyi-

latkozat már a vallomás érdemi része és tartalma bizonyítékként figyelembe vehető.

E körben indokolt kitérni a „*Silentium Videtur Confessio*”²¹ (a hallgatás beismerésnek minősül) elvével kapcsolatban arra, hogy a vallomás megtagadása, vagy a rendelkezésre álló bizonyítékok elhallgatása, avagy késedelmes előterjesztése a bizonyítékok értékelése során értékelhető-e a vádlott terhére. Az önvádra kötelezés tilalmának elvéből eredően, figyelemmel a hallgatás garanciális jogára is, önmagában a hatósággal való közreműködéstől való elzárkózás, a vallomástétel megtagadása a vádlott terhére nem szólhat.²² Ugyanakkor utalni kell a Strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB) azon döntésére, mely szerint nem sérti a Római Egyezmény 6. Cikkének 1. és 2. pontját az, ha az eljáró bíróság a terhelt hallgatását egyéb bizonyítékok mellett a terhére értékeli.

A hallgatási jog nem lehet akadálya annak, hogy a terhelt hallgatását olyan körülmények fennállása esetén, amelyek egyértelműen az ő magyarázatát igénylik, a vád által szolgáltatott bizonyítékok megalapozottságának vizsgálata során figyelembe vegyék.²³

Hasonló következtetés vonható le a terhelt által késedelmesen szolgáltatott bizonyítékok esetében is. „A bizonyítékok szabad mérlegelését megengedő több országban a bíróságoknak lehetőségük van e mérlegelés során figyelembe venni minden releváns tény, ideértve a vádlott magatartását, vagy azt a módot, ahogyan védelmét folytatta”.²⁴ A hazai bírói gyakorlatból példaként hozható fel, amikor a hallgatási joggal kapcsolatos védői érvekre a másodfokú bíróság az EJEB döntéseire hivatkozva kifejtette, hogy nem sérti a védelmi jogokat oltalmazó eljárási szabályokat, ha az eljárás során nagyrészt hallgatással élő, és a javára szolgáló bizonyítékokat sokáig elhallgató, fel nem hozó, illetve késedelmesen előterjesztő vádlottnak a hosszabb ideig elhallgatott bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására irányuló bizonyítási indítványát az elsőfokú bíróság – értékelve e terhelti magatartást – elutasítja.²⁵

A hatályos Be. 288. § (3) bekezdésétől eltérően az új Be. a terhelt személyazonosságának megállapítása után a tárgyaláson a terhelti figyelmeztetés előtt nem írja elő, hogy a egyesbíró vagy a tanács elnöke megkérdezze a vádlottat, miszerint a vádat megértette-e. Ennek oka úgy gondolom az, hogy az új Be. 499. § (1), (2) bekezdése alapján kötelező erővel tartandó előkészítő ülésen a vád megértését már tisztázza a bíróság, erre utal, hogyha kétség merül fel a vád megértését illetően, a bíróság védőt rendel ki és az előkészítő ülést

²¹ Nótári Tamás: *A jognak asztalánál...1111 jogi regula és szentencia latinul és magyarul*, Budapest, Magyar Közlöny és Lapkiadó, 2008, 78.

²² Tóth Andrea Noémi – Hágér i. m.: 85.

²³ Averill Egyesült Királyság elleni ügye (36408/97). Ld. még Czjine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József: *Strasbourgi Ítéletek a magyar büntetőeljárásban*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008, 217., valamint Tóth Andrea Noémi – Hágér i. m.: 85.

²⁴ John Murray Egyesült Királyság elleni ügye (18731/91).

²⁵ Debreceni Ítéletábra Bf.II.533/2017/7.

¹⁸ Új Be. 523. § (2) bekezdés.

¹⁹ Hatályos Be. 288. § (3), (4) bekezdés.

²⁰ Ld. Debreceni Ítéletábra Bf.II.216/2016., Bhr.676/2012., Bf. II.493/2012. sz., valamint Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 11.Bf.900/2004., Fővárosi Bíróság 37.Bf.9932/2008., Bf.9644/2008., 37.Bf.6975/2008. számú ügyei.

elnapolja, ha a vádlottnak nincs meghatalmazott védője. Az új Be. ezért már nem a tárgyaláson írja elő a vád megértésének tisztázását, hanem az, az előkészítő ülés feladata, melynek célja, hogy e tárgyalás előkészítése érdekében megtartott nyilvános ülésen a vádlott és védő a tárgyalást megelőzően kifejtse a váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködhesen a büntetőeljárás további menetének alakításában. Ezen eljárási menetalakítás kulcspontra a Be. XXX. Fejezet szerinti kihallgatás során a terhelti figyelmeztetés után a bűnösség beismerése és a beismeréssel érintett körben a tárgyaláshoz való jogról lemondás, mely az új Be. 504. § (2) bekezdésébe a)-c) pontjában megjelölt törvényi feltételek fennállását és a beismerő nyilatkozat végzéssel történő elfogadását követően azt eredményezheti, hogy a bíróság a büntetés-kiszabási körülményeket érintő kihallgatás után ítéletét az előkészítő ülésen, tárgyalás tartása nélkül hozza meg. Az új Be. LXXVI. Fejezetében szabályozott, az elsőfokú bírósági tárgyalás előkészítése során tartandó előkészítő ülés (499. §-508. §) mint a törvény egyik nagyon fontos újítása érdemben változtatja meg a hatályos Be. tárgyalás előkészítésére vonatkozó szabályait, mert eltérően azoktól általános jelleggel kötelezővé teszi az előkészítő ülés tartását, szemben a hatályos törvénnyel, ahol csak egyes itt most nem részletezett speciális esetekben volt kötelező ilyen eljárási cselekmény megtartása. Úgy gondolom a kodifikáció és a jogalkotás célja kettős: egyrészt a perbeli bizonyítás hatékony előkészítése, elősegítése, másfelől különösen a terhelt együttműködésének fokozása és terhelti beismerés esetén tárgyalás és a vád tárgyává tett cselekményt érintő perbeli bizonyítás nélkül az ítélet meghozatala, mely érdemi eljárásgyorsító szabály lehet, amennyiben a gyakorlatban a jogalkotói célok megvalósulnak, erre a törvény hatályba lépése után a konkrét ügyek által megszabott ítélkezési gyakorlat ad majd végleges választ. Úgy látom, hogy kisebb tárgyi súlyú, járásbírói hatáskörbe tartozó ügyekben nagyobb számban kerül majd sor a tárgyalás „elkerülésére”, első fokon törvényszéki hatáskörbe tartozó, súlyosabb megítélésű ügyekben ugyanakkor csekélyebb számban várható a bűnösség beismerése mellett a bizonyítás mellőzésével az előkészítő ülésen való érdemi elbírálás. Ennek oka lehet a büncselekmény tárgyi súlya és a büntetés mértéke. Ahol a vádlott szabadságának hosszú, vagy akár végleges elvesztésével számolhat, ott kevéssé várható, hogy „lemond” ügyének részletes bizonyítással járó tárgyalásáról.

A hallgatási joggal kapcsolatos elvi és gyakorlati háttér megvilágítása után a jobb áttekinthetőség érdekében a következők szerint összegzem az álláspontom szerint helyes tárgyalási (vádlotti) kihallgatási menetrendet.

- Az egyesbíró vagy a tanács elnöke a személyazonosság megállapítása és az új Be. 184. § (2) bekezdésében írt személyi adatok megállapítása és jegyzőkönyvbe foglalása után a vádlottat figyelmezteti az új Be. 185. § (1) bekezdés a)-d) pontjában foglaltakra (a szorosán vett terhelti figyelmeztetés).

- A terhelti figyelmeztetést követően a kioktatás az új Be. 523. § (1) szerint arra tér ki, hogy a vádlott a bizonyítási eljárás során a kihallgatottakhoz kérdéseket intézhet, indítványokat és észrevételeket tehet.²⁶ A figyelmeztetés kiterjed arra is, hogyha a vádlott nem tesz vallomást, a terheltként tett korábbi vallomásának lényege ismertethető vagy felolvasható.
- A törvény külön nem írja elő, de megítélésem szerint az új Be. 522. § (4) bekezdésében deklaráltak alapján célszerű kioktatni arra is a vádlottat, hogy - a tárgyalás rendjének zavarása nélkül - a tárgyalás alatt is tanácskozhat védőjével, de kihallgatása közben ezt csak az egyesbíró vagy a tanács elnökének engedélyével teheti meg. E figyelmeztetéssel elkerülhetők a szükségtelen rendzavarások, a bizonyítás menetének megzavarása, egyben lehetőséget nyújt arra, hogy a vádlott szabadon gyakorolhassa eljárási jogosítványait.
- A terhelti figyelmeztetés és a tárgyaláson gyakorolható jogokra való kioktatás után - ha a vádlott gyakorolni kívánja vallomástételi jogát - nyilatkoztatja a bíróság a *bűnösség kérdésében*, majd sor kerül ezt követően az új Be. 186. § (1) bekezdésében írt személyi körülményekre, majd az új Be. 523. § (3) bekezdésében foglaltak alapján a vádra vonatkozó és a védekezést is magában foglaló vallomástételre.²⁷

A vádlott kihallgatásának további részletszabályait, a bűnösség elismerése esetén irányadó speciális rendelkezéseket a tanulmány nem vonja értékelés körébe, mert vizsgálódása konkrétan a terhelti figyelmeztetésre és annak perjogi hatásaira irányul, és nem képezi tárgyát a vádlotti kihallgatás teljes menetrendjének elemzése.

4. A terhelti figyelmeztetéssel kapcsolatos eljárási szabálysértések következményei (felderítetlenség – részleges megalapozatlanság)

Amint láthattuk új Be. az angolszász jogi kultúrából eredő és a kontinentális jogrendszerek büntető eljárásjogában, így hazánk eljárásában is meghonosodott, az Egyesült Államok Ötödik Alkotmány-kiegészítése

²⁶ Az indítványtételi, észrevételezési és emellett az utolsó szó jogán történő felszólalási jogot a Be. 39. § (1) bekezdés g) pontja is nevesíti, a Be. a dinamikus részében így lényegében megerősíti, ismételten felhívja a kardinális normát.

²⁷ A tárgyaláson a vádlott kihallgatása mellőzhető, ha az előkészítő ülésen vallomást tett [új Be. 522. § (1) bekezdés].

és a Legfelsőbb Bíróság Miranda döntése²⁸ nyomán kialakult hallgatási jogra vonatkozó és azok megsértésével járó szabályokat az európai és az alkotmányos normákkal összhangban fenntartja.

A terhelti figyelmeztetést, valamint a terheltnek a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A terhelti figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a terhelt vallomása a törvényi kivételektől eltekintve bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.²⁹ Főszabályként – egyezően a hatályos Be. 117. § (2) bekezdésében foglaltakkal – a terhelti figyelmeztetés kardinális részét képező hallgatási jogra kioktatás, vagy jegyzőkönyvezésének hiánya speciális bizonyítástilalmi klauzula³⁰ folytán a vallomásból származó bizonyíték értékelését akár a vádlott terhére, akár javára kizárja.

A Be.-től eltérve azonban az új Be. egy igen fontos új szabályt vezet be, mely szerint a terhelti figyelmeztetés vagy a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a terhelt közlése vallo másként akkor vehető figyelembe, ha a terhelt az eljárás során korábban terhelti figyelmeztetésben már részesült és a folytatólagosa kihallgatása során védővel rendelkezik, vagy a terhelti figyelmeztetés után a közlését fenntartja.³¹ E szabály jelenti az új Be. 185. § (3) bekezdésében írt törvényi kivételt, mely részben az amerikai joggyakorlatban ismert „féloldalasan kizárt” bizonyíték fogalmának nyomait őrzi. Az ilyen bizonyítékkal kapcsolatos elvek és gyakorlat szerint a védelem sérelmével beszerzett bizonyítás eredménye a vád számára nem használható fel, a védelem azonban utólag elfogadva a sérelmet, a maga javára felhasználhatja azt.³² Ez a perjogi helyzet, ha a terhelt a pótolta terhelti figyelmeztetés után a közlését fenntartja, mert lényegében belenyugszik a sérelembe és saját nyilatkozatával közreműködik a hatóság hibájának kijavításában. Az idézett elvtől annyi az eltérés, hogy akár a vád által a vádlott terhére is figyelembe vehető az orvosolt vallomás, de várhatóan a terhelt ilyen nyilatkozatot a javára és nem a terhére fog megtenni, ezt garantálhatja a megfelelő szintű, hatékony anyagi védelem. Milyen esetben fordulhat ez elő az elsőfokú bírósági tárgyaláson? Ha a bíróság a vádlottat elmulasztja figyelmeztetni kihallgatásakor a tárgyaláson az új Be. 185. § (1) bekezdés a), b) és c) pontjában foglaltakra, akkor a vádlott a tárgyalás későbbi szakaszában az adott határnapon, vagy akár folytatólagos tárgyaláson a bizonyítási eljárás befejezéséig (új Be. 540. §) a hibának a bíróság által hivatalból, vagy indítványra észlelése után a vallomását fenntarthatja ismételt részletes kihallgatás nélkül, ha a bíróság a figyelmeztetést pótolja.

Az új Be. 185. § (4) bekezdés b) pontja alkalmazható abban az esetben is, ha a nyomozó hatóság mulasztja el a kioktatást és azt a tárgyaláson az elsőfokú bíróság pótolja. Ha a vádlott a figyelmeztetés után közlését fenntartja, akkor nincs akadálya az egyébként lényeges eljárási szabálysértéssel felvett nyomozási bizonyíték adatai értékelésének. Kérdésként vehető fel, hogyha az elsőfokú bíróság mulasztja el a kioktatást és nem észleli a hibát és ilyen helyzetben hoz ítéletet, akkor a másodfokú eljárásban a fellebbezési bíróság alkalmazhatja-e a hiba elhárításának e módját és miként. Megítélésem szerint ebben az esetben az új Be. 594. § (1) bekezdésének alkalmazásával az új Be. 600. § (1) bekezdés b) pontja szerint tartandó fellebbezési tárgyaláson bizonyítás felvételével, azaz a vádlott ismételt kihallgatásával hárítható csak el az eljárási szabálysértés, mert az elsőfokú perben vétett hiba kijavításának módja a másodfokú bizonyítás. Ugyanakkor, ha a másodfokú bíróság mulasztja el a figyelmeztetést a fellebbezési tárgyaláson, úgy e tárgyalás későbbi szakaszában – a bizonyítási eljárás befejezéséig – nem látom akadályát az új Be. 185. § (4) bekezdés b) pontjában foglaltak alkalmazásának.

Az új Be. 185. § (4) bekezdés a) pontja értelmében a vallomás akkor is felhasználható, ha ilyen terhelti nyilatkozat nincs, de az eljárás során korábban a terheltet a terhelti figyelmeztetésben már részesítették és a folytatólagos kihallgatása során védővel rendelkezik. E szabályok egy eljárási szakaszra értelmezhető véleményem szerint, mert a folytatólagosság különböző eljárási szakaszokra nem mondható ki, csak a nyomozásra, vagy az elsőfokú és másodfokú bírósági eljárásra.

Ha az elsőfokú bírósági eljárásban a törvényben írt módon a hiba orvoslására nem kerül sor, úgy a terhelti vallomásból származó információ bizonyítékként nem vehető figyelembe. A terhelt vallomása általában releváns, központi tényre szolgáltat bizonyítékot, ezért ilyen esetben az eljárási szabálysértés megalapozatlanságot is eredményez, mert egy adott tény tekintetében kiesik egy törvényes bizonyíték, és ha annak bizonyítására nem áll rendelkezésre más bizonyíték, akkor a tényállás felderítetlenség folytán az új Be. 592. § (2) bekezdés b) pontjában írt okból megalapozatlanná válik (részbeni megalapozatlanság). A bizonyítás ilyen esetben ugyan lefolytatásra került, de mégsem teljes, mert adatai a törvény megszegése folytán nem értékelhetők.³³ A terhelti vallomás „kiesése” rendszerint csak részleges megalapozatlanságnak minősül, s nem jelenti a tényállás teljes felderítetlenségét, azaz az új Be. 610. § (1) bekezdése értelmében kötelező módon kasszációhoz vezető teljes megalapozatlanságát. A részbeni megalapozatlanság orvosolható, és az új Be. 593. § rendelkezései értelmében az kötelező is, ezt a Kúria már a Be. hatálya alatt is kifejtette, miszerint a részleges megalapozatlanság kiküszöbölése nem csak joga, hanem kötelessége is a másodfokú

²⁸ Miranda vs. Arizona 384. U.S. 436 (1966).

²⁹ Új Be. 185. § (3) bekezdés.

³⁰ Gácsi Anett Erzsébet: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban*, Iusperitus Kiadó, Szeged, 2016, 124–129.

³¹ Új Be. 185. § (4) bekezdés a) és b) pont.

³² Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 147.

³³ BH 2005. 385., ÍH 2005. 53.

bíróságnak.³⁴ E kötelezettség alapján pedig az eljárási szabálysértés a másodfokú eljárásban bizonyítás felvételével, a vádlott kihallgatásával orvosolható, ha pedig erre nincs lehetőség, akkor az eljárási szabálysértéssel felvett bizonyítás eredményének figyelmen kívül hagyásával kell megállapítani a tényállást, az új Be. 7. § (4) bekezdés értelmében kétség esetén a vádlott javára döntve.

Az új Be. [185. § (1) bekezdése] a terhelti figyelmeztetés a vázoltak szerint a hatályos Be. 117. § (2) és (4) bekezdésétől eltérve egy paragrafusba, egy törvényhelybe vonta össze a Miranda figyelmeztetést és a hamis vád, valamint a kegyeleti jog megsértésének tilalmára történő kioktatást. A hatályos Be. rendelkezéseiből megalapozottan az vezethető le, hogy csak a hallgatási jog megsértése vezet a bizonyíték kizárásához, a hamis vád tilalmával összefüggő kioktatás azonban csak relatív hiba az adott bizonyítási eszköz tekintetében, és nem érinti a bizonyíték felhasználhatóságát. Ennek dogmatikai alapja az, hogy csak a hatályos Be. 117. § (2) bekezdése ír elő kizáró szabályt, a Be. 117. § (4) bekezdése ilyen különös bizonyítás-tilalmi előírást nem fogalmaz meg. A jogalkotó világosan elkülönítette a két figyelmeztetés jogintézményét, mert az eljárási szerepük eltér egymástól és a joghatásaik sem keverhetők össze.³⁵ Az új Be. azonban egységesen a terhelti figyelmeztetés – melynek része az új Be. 185. § (1) bekezdés d) pontja szerint a hamis vád és a kegyeleti jog megsértésének tilalma is – megsértéséhez fűzi a bizonyíték kirekesztésével járó már ismertetett következményeket. E részben viszont úgy gondolom, hogy az új törvény szigorúbb, mert a normaszöveget precízen követő értelmezés mellett a hamis vád és a kegyeleti jog megsértésének tilalmára történő figyelmeztetés elmulasztása is a bizonyíték kizárásához vezet, ha a törvényi kivétel, azaz az új Be. 185. § (4) bekezdés a) és b) pontjában írt eljárási hiba-orvoslásra nem kerül sor, vagy arra nincs lehetőség. Kérdés, hogy valóban ez volt-e jogalkotói szándék és lehetőség lesz-e arra, hogy a bírói gyakorlat „áttörje” e rendelkezést.

³⁴ Kúria Bt.III.1604/2015/4. 17. oldal 2–3. bekezdés.

³⁵ Ld. BH 2009. 171. A hamis vád törvényi következményeire történő figyelmeztetés elmaradása ezért a jelenlegi gyakorlat szerint csak a bizonyítási eszköz relatív hibája, mely nem zárja ki az abból származó bizonyíték értékelését (a szerző megjegyzése).

A törvény célja részben a pervitel könnyítése, ezért *de lege ferenda* indokolt lehet a törvény olyan irányú módosítása, mely szerint csak a Be. 185. § (1) bekezdés a) b) és c) pontjában írt, a hallgatási jogra vonatkozó szabályok megsértése esetén ne lehessen figyelembe venni a terhelt vallomását, és a hamis vád (kegyeleti jog megsértése) tilalmával kapcsolatos eljárási szabálysértéshez, hasonlóan a hatályos Be.-hez az új törvény ne fűzzön ilyen joghatást.

5. Záró gondolatok

A terhelt kihallgatásának szabályossága a bizonyítás törvényességének egyik fontos alapköve, s egyben záloga a törvényes bizonyíték-értékelésnek és a megalapozott tényállás megállapításának. A terhelti figyelmeztetés a terhelt s egyben a vádlott kihallgatásának „gerince”. Az új törvény jól nyomon követhető és értelmezhető, világosan áttekinthető szabályozásban alkotta meg a terhelti figyelmeztetést, melynek részletszabályait is pontosan be kell tartani az eljárás valamennyi szakaszában, mert a szabályok megsértése súlyos következményekkel, akár perdöntő bizonyíték elvesztésével járhat. Ugyanakkor a törvény a már részletezettek szerint nagyrészt oldja a hatályos szabályozás kötöttségét és kifejezetten megteremti az eljárási szabálysértés orvoslásának olyan – fellebbviteli revíziót nem igénylő – lehetőségeit, melyek a bizonyítási eszközökből származó bizonyíték felhasználását törvényessé teszik.³⁶ Ezen új szabályokat úgy gondolom, hogy csak üdvözölni lehet, mert a garanciális jogok sérelme nélkül biztosíthatja a megalapozott döntés meghozatalát az eljárás elhúzódásának elkerülésével. ■

A kézirat lezárva: 2017. december 11. napján

³⁶ A törvény szemben a híres latin axiómával, mely szerint „ami kezdetben érvénytelen volt, mindig érvénytelen marad” („Ab initio nullum – semper nullum”) a modern büntetőper szabályozási elveinek megfelelően egyre inkább elősegíti az eredetileg jogellenes, alaki okból érvénytelen eljárási cselekmények orvoslását, mely az időszerű büntetőeljárás biztosításának fontos eszköze.